

Project Vrijheid en veiligheid

"Kleine dingen, grootse invloed"

Vrijheid en veiligheid zijn universele thema's en gaan over de essentie van het menszijn. Toch zijn deze onderwerpen niet altijd vanzelfsprekend in de zorg. Daarom startte LOC met adviesbureau Artemea in 2014 het project 'Zorg voor leven in vrijheid', waarin praktische handvatten zijn ontwikkeld om met cliënten, naasten en zorgmedewerkers hierover in gesprek te gaan. Afgelopen jaar begeleidde Gabriëlle Verbeek het project bij Accolade Zorggroep.

Tekst Pien Heuts

Het project 'Zorg voor leven in vrijheid' is een antwoord op de vraag hoe vrijheidsbepurende maatregelen in de zorg verder terug te dringen. Onrustige of angstige mensen krijgen vanwege 'ongewenst gedrag' soms te maken met een bedhek, Zweedse band, plukpak, medicatie, gesloten deuren. Verzorgenden moeten dan een afweging maken tussen vrijheid en veiligheid. Vaak is er een onderliggende reden die maakt dat cliënten zich onrustig of ongelukkig voelen.

De nieuwe wet Zorg en Dwang, die in de maak is, heeft als uitgangspunt 'Nee, tenzij'. Dat betekent dat onvrijwillige zorg (vrijheidsbeperking) in principe niet mag worden toegepast, *tenzij* er sprake is van ernstig nadeel. Vrijheidsbeperking is een allerlaatste optie. Kern van de wet is dat er een gesprek moet plaatsvinden met de bewoner/cliënt of met verwanten over alternatieven voor beperkende maatregelen.

Groot draagvlak

De handleiding 'In gesprek over vrijheid en veiligheid' geeft duidelijke handvatten om het gesprek aan te gaan met cliënten, naasten en zorgmedewerkers in de

ouderenzorg over het thema vrijheid en veiligheid. Gabriëlle Verbeek, oprichter van adviesbureau Artemea voor innovatie in de zorg, ontwikkelde in samenwerking met LOC dit praktische en veelzijdige instrument voor dialooggesprekken. Afgelopen jaar begeleidde zij het project bij zorggroep Accolade, locatie de Wijngaard in Bosch en Duin, op een somatische en psychogeriatrische woongroep (zie ook pagina 16). Vier werkvormen, waaronder een Vragenspel en Wensboom, die de dialoog over vrijheid en veiligheid tot stand brengen, werden getest bij bewoners en medewerkers.

"Zorggroep Accolade was al ver als het om vrijheid gaat", vertelt Gabriëlle Verbeek, die van tevoren meedraaide bij beide woongroepen om aansluiting te krijgen. "Vrijheid en veiligheid past in de visie van de organisatie. Medewerkers hebben op vrijwillige basis meegedaan aan het experiment. Het draagvlak was groot. Dat bleek ook tijdens de familieavond waar zo'n zestig familieleden, vijftien bewoners en twintig medewerkers waren. De vraag 'wat betekent vrijheid voor mij?' gaat iedereen aan. Je ontdekt al snel hoe

belangrijk het is dat je er als individu zélf iets over te zeggen hebt. Of je nou cliënt, familie of medewerker bent."

Kleine dingen

Verbeek beschrijft hoe er een jaar lang, tot afgelopen augustus, individuele gesprekken en groepsgesprekken plaatsvonden tussen de zorgteams en cliënten en naasten. Soms in brokjes tijdens een zorgmoment. En dialooggesprekken met behulp van allerlei werk- en spelvormen. "Soms kunnen mensen heel helder aangeven wat vrijheid en een veilige omgeving voor hen

Bewoners van een verpleeghuis zijn vaak heel veel kwijtgeraakt

betekent. Soms, in geval van dementie, is het zoeken, de tijd nemen, aftasten en via naasten meer te weten komen over wensen en behoeften van de bewoner." De uitkomsten lijken vaak om 'kleine dingen' te gaan, zegt Verbeek. "Maar de betekenis ervan kan heel groot zijn. Een zinvolle dagbesteding bijvoorbeeld. En ondanks de omstandigheden van betekenis en waarde zijn. Het gevoel van eigenwaarde terugkrijgen. Zelf weer iets te vertellen hebben. Bewoners van een verpleeghuis zijn vaak heel veel kwijt geraakt. Hun huis, hun spullen, hun 'beleefde' vrijheid. Hun leven lijkt voorbij. Dat maakt het soms pijnlijk om het over vrijheid te hebben."

Verbindend

Een bewoner wilde bijvoorbeeld zijn eigen kleren uitzoeken. Een ander wilde een keer vissen. Een mevrouw wilde haken. Weer een ander in het bos lopen. Het is dan aan het zorgteam te kijken naar de mogelijkheden, dilemma's en de veiligheid in te schatten. Het delen van ervaringen over vrijheid bij beide afdelingen werkte verbindend, merkte Verbeek. Bewoners waren opeens meer betrokken bij elkaar; ze voelden zich veiliger. En ze gaven vaker hun mening en durfden meer te vragen.

Gabriëlle Verbeek ziet dat dit vernieuwende experiment redelijk gewaagd is in een tijd als deze, maar juist

ook heel noodzakelijk. "Medewerkers in de zorg zijn al behoorlijk belast. Maar dit project is heel organisch en enthousiast opgepakt door gemotiveerde en betrokken medewerkers. 'Veiligheid en vrijheid' wordt nu geïntegreerd in het kwaliteitssysteem van Accolade en valt onder de paraplu van het project 'Cliënt en regie'. De wensen van bewoners staan in zorgplan en het elektronisch dossier.

Zodra de handleiding met de vier gespreksvormen verkrijgbaar is, is dat te lezen op www.loc.nl. In januari verschijnt ook een film over het project.

Eind december start LOC op het sociaal platform online een gesprek over 'Zorg voor leven in vrijheid'. Geïnteresseerden kunnen hieraan bijdragen via: [loc.nl/forum/leven in vrijheid](http://loc.nl/forum/leven%20in%20vrijheid).

Handleiding voor cliëntenraden

LOC heeft ook een handleiding getiteld 'In gesprek over vrijheid' ontwikkeld speciaal voor cliëntenraden. Deze handleiding bevat behalve achtergrondinformatie verschillende praktische werkvormen zoals een Wensboom, kaarten en foto's die vrijheid en veiligheid symboliseren, en een vragenset, die helpt om het gesprek over vrijheid en veiligheid met de achterban en naasten te voeren. Ook hebben ontwikkelaars Lena Hillenga en Lidia van der Klei twee zogeheten gesprekswaaiers ontwikkeld met compacte achtergrondinformatie en tips voor cliëntenraden om het thema vrijheid en veiligheid met zowel cliënten als het management aan te kaarten. Ook bevatten de gesprekswaaiers een korte samenvatting van de wettelijke achtergrond. De nieuwe wet die op komst is, heeft de benadering van 'Nee, tenzij' wat maakt dat vrijheidsbeperkende maatregelen een allertlaatste optie zijn. En dat altijd met cliënt en familie een gesprek over alternatieven moet worden gevoerd. Dit materiaal is daarbij een handig hulpmiddel.

Zodra het materiaal beschikbaar is, is dat te lezen op www.loc.nl.